

POSTANAK I RAZVOJ *NOVOG VALA* NA PODRUČJU BIVŠE JUGOSLAVIJE

Matea Mihaljević Jurković
Filozofski fakultet u Splitu, Odsjek za povijest
E-mail: matea.mihaljevic@outlook.com

Novi val vrsta je glazbe koja se pojavila u Velikoj Britaniji i u SAD-u 70-ih godina prošlog stoljeća. Iako prisutan već od druge polovice 70-ih, novi će val potaknuti veličanstveni uzlet bendova poklonika tog žanra, kao što su Azra, Prljavo kazalište, Film, Haustor na hrvatskoj, odnosno Električni orgazam, Šarlo akrobata i Idoli na srpskoj sceni. Ti su ljudi kreirali novu i drugačiju povijest, novu i drugačiju supkulturu koja je nesumnjivo utjecala na mlade generacije onog vremena.

Prodor novog žanra u komunističke je zemlje, zbog njihove izoliranosti od zapadnih modernih utjecaja bio otežan, u nekim gotovo i nemoguć. Koji je to bitni element ili koji su to bitni elementi koji su otvorili vrata Jugoslavije Zapadu unatoč njezinoj orijentaciji? U kakvim se političkim prilikama razvijao i koliko je područja obuhvatio, odnosno je li se odnosio samo i isključivo na glazbu? Naposljetku, ne možemo se ne zapitati, upoznati sa situacijom na istoku i centru Europe, zašto je jedan tvrdokorni komunistički režim tolerirao buntovnost, samoizražavanje i slobodu rocka. Ovaj članak problematizira navedenu tematiku.

Ključne riječi: *novi val, 80-e, Jugoslavija, Polet, Azra, Pankrti, Prljavo kazalište, Branimir Štulić Johnny, Darko Rundek, Haustor, Bijelo dugme, Laibach*

Povijest *novog vala*

Novi val nije se od samih početaka odnosio na glazbu. Naime, taj je pojam bio poznat u francuskoj kinematografiji s kraja 50-ih godina prošlog stoljeća po mladim *sineastima*, odnosno mladim inovativnim predstavnicima umjetnosti. Osim što je *novi val* zaslužan za drugačije shvaćanje francuske kinematografije u smislu ideja o efikasnijoj i jeftinijoj proizvodnji i metodama, dao je poticaj promjenama u drugim umjetnostima, naročito u glazbi.⁶⁴⁷

Tijekom kasnih 70-ih i ranih 80-ih godina prošlog stoljeća naziv za glazbu *novog vala* odnosio se na vrstu glazbe koja je uglavnom slijedila žanr *punka* i *rocka*. U jednom smjeru razvio se tzv. *post-punk* koji je bio teži i izazovniji, dok se s druge strane rađao *novi val* sa svom svojom jednostavnošću i čistoćom. Bilo je to vrijeme kad su djelovale grupe koje su razvile različite frakcije nove glazbe (*Cars, Police, Duran Duran, Human league* itd.). *Novi val* dobio je na svojoj važnosti u ranim 80-ima, u vremenu kad je glazbena televizija *MTV* reproducirala video spotove novovalne glazbe. Spotove je kupovala po prilično niskim

---

⁶⁴⁷ „Novi val,“ *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44292> (8. 6. 2016)

cijenama zato što su bendovi bili tajnoviti, nejasni, opskurni. Već su 1982. i 1983. godina bile udarni period za poboljšane formacije, kao što su *Culture Club* i *Haircut 100*. Sve je to vodilo odumiranju onog izvornog *novog vala* jer se pojavila želja za profesionalizacijom glazbe i spotova. Konačno je glazba *novog vala* odumrla 1987. godine, ali je ostavila neizbrisiv trag u povijesti.⁶⁴⁸

Krajem 60-ih *Beach Boys* i *Beatlesi* počeli su upotrebljavati sintesajzer, slično kao što je to učinio i njemački bend *Kraftwerk* koji je na međunarodnoj sceni debitirao pjesmom *Autobahn* 1974. godine te je tom pjesmom započela i *synthpop*-glazba. Nekoliko godina nakon toga sintesajzer su počeli masovno koristiti bendovi inspirirani postignućem *Kraftwerka*, a vrhunac se dogodio s bendovima *Depeche Mode*, *Yazoo* i *Eurythmics*.⁶⁴⁹

Neki od bendova koje je iznjedrio *novi val* opstali su do danas (*Pet Shop Boys*, *Depeche Mode* i *Duran Duran*). *Novi val* bio je vrsta pokreta koji je dopuštao improviziranje sintesajzerima u svim žanrovima: *glam rock*, *reggae*, *jazz*, *blues*, *rap* itd. Iako kratkog trajanja, novovalna glazba živi sve do danas i ima veliki broj poklonika diljem svijeta.⁶⁵⁰

Razvoj *novog vala* u Jugoslaviji **Političke prilike u Jugoslaviji 1971. – 1981. godine**

Josip Broz Tito Jugoslavijom je vladao 37 godina. Vrijeme njegove vladavine okarakteriziralo je nekoliko stvari:

- 1) kriza u odnosima sa Sovjetskim Savezom;
- 2) donošenje četiriju Ustava;
- 3) rukovođenje politikom samoupravljanja, bratstva i jedinstva te nesvrstanosti.⁶⁵¹

Razdoblje od 1971. do 1981. godine bilo je razdoblje u kojem se činilo da bi i nacionalno pitanje moglo biti riješeno.⁶⁵² Godine 1977. ukinule su se gimnazije. Srednje škole preimenovane su u centre usmjerenog obrazovanja, a klasični jezici smatrani su nepotrebni. Umjesto njih, uvedeno je nekoliko predmeta, primjerice proizvodna praksa, PTO (proizvodno-tehnološko obrazovanje), TIPSS (teorija i praksa samoupravnog

---

⁶⁴⁸ <http://users.sydney.eastlink.ca/~mdalesandro/history.html> (24. 5. 2011.)

⁶⁴⁹ Isto

⁶⁵⁰ Isto

⁶⁵¹ Ramet, *Balkanski Babilon*, 22.

⁶⁵² Isto, 26.

socijalizma). Iza svega je stajao tadašnji ministar školstva Stipe Šušteršič. Tito je iste godine proslavio 85. rođendan i 40 godina na čelu Komunističke partije Jugoslavije.⁶⁵³

Kraj Titova vremena bile su zlatne godine. Komunisti su vjerojatno tad smatrali da mogu preurediti društvo u smislu da ga oslobode od bilo kojeg oblika eksploatacije te da ekonomski i politički suverenitet proletarijata bude okosnica kako unutarnjeg razvitka, tako i vanjske politike. No između 1979. i 1982. dogodilo se nekoliko stvari zbog kojih su jugoslavenski čelnici 1983. godine otvoreno priznali da je država zapala u krizu. To su bili:

- 1) slabljenje gospodarstva;
- 2) Kardeljeva smrt 1979. i Titova 1980. godine;
- 3) masovni prosvjedi na Kosovu u proljeću 1981. godine;

4) loše rukovođenje predsjednika vlade Branka Mikulića (državu je osobito potresao financijski skandal u *Agrokomercu* 1987. godine, u koji je bio upleten i sam Mikulić).⁶⁵⁴

Nepotizam i korupcija u tom su razdoblju, ali i prije i kasnije, bili nužna sredstva za održavanje mira u društvu. „Naime, kroz pogoršanu ekonomsku situaciju i nemogućnost sustava za rješavanje te situacije, obiteljske i mreže poznanika, siva ekonomija te mito bili su način za ostvarivanje potreba ljudi i održavanja njihova standarda“.⁶⁵⁵

Kulturni život 70-ih godina

Nakon destaljinizacije u svim je zemljama komunističkog bloka nastupio period intenzivne okcidentalizacije.⁶⁵⁶ Taj se proces očitovao u selektivnom puštanju kontrolirane distribucije intelektualnih i glazbenih proizvoda sa Zapada. Bio je to zanimljiv fenomen s obzirom na činjenicu da je službeni stav komunističkih vlasti prema kontrakulturi i *rock* glazbi bio represivan. Sjetimo se samo da je predsjednik SSSR-a Jurij Andropov 1982. godine bio inicijator „anti-rock“ kampanje. Unatoč tome, treba naglasiti kako komunističke vlasti nisu uvijek zabranjivale te grupe, nego su ih čak povremeno nastojale legitimirati kako bi ih bolje kontrolirale. Takav se pristup mogao uočiti ne samo u Jugoslaviji, nego i u Čehoslovačkoj.⁶⁵⁷

---

⁶⁵³ Mirković, *Sretno dijete*, 13-21.

⁶⁵⁴ Ramet, *Balkanski Babilon*, 26.

⁶⁵⁵ Mikac, „Od novog vala“. Preuzeto s: <http://povijest.net/sadrzaj/hrvatska/sr-hrvatska/752-od-novog-vala-do-nove-drzave-7.html> (20. 5. 2011.)

⁶⁵⁶ Lat. *occidens* = zapad.

⁶⁵⁷ Vujić, „Sjaj i bijeda“, 3.

Jugoslavija se u svijetu predstavljala kao zemlja prozapadno orijentirana, iako socijalistički ustrojena. Bilo je to vrijeme u kojem se Tito družio s Richardom Nixonom, Fidelom Castrom, Johnom Fosterom Dullesom i vrijeme u kojem je obilazio svijet u svom slavnom *Cadillacu*. Kao dokaz otvaranja Jugoslavije Zapadu moglo je poslužiti i kontrolirano toleriranje zapadnih trendova, uključujući i *punk-rock* glazbu. Iako popularan na području čitave Jugoslavije, treba istaknuti kako je samo urbana manjina slušala *novi val*.⁶⁵⁸

U drugoj polovici 70-ih godina 20. stoljeća punk je definitivno bio riječ godine. Bio je to glazbeni stil koji se širio iz podruma, garaža i predgrađa. U Hrvatskoj je to još uvijek bilo vrijeme kad su bijesni rokeri pjevali o sasvim infantilnim stvarima. Od kulturnih događaja važno je spomenuti ponovno pokretanje omladinskog tjednika *Polet* koji je bio službeno glasilo Saveza socijalističke omladine Hrvatske.⁶⁵⁹

Također, ne smije se zanemariti ni sve veći utjecaj koji je zadobivao strip. Formacijom *Novi kvadrat*, koju su sačinjavali Radovan Devlić, Nino Kunc, Mirko Ilić, Joško Marušić i drugi, strip je dobio na važnosti te su se afirmirali stripovi za odrasle i postali generacijsko izražajno sredstvo. Neiscrpna energija Mirka Ilića i Mladena Lučića rezultirala je izložbom stripa u galeriji Studentskog centra. Bila je to najposjećenija izložba jer je omladina mogla roditeljima reći da idu na izložbu i ostati do 2 ili 3 sata ujutro (u to su vrijeme diskoklubovi radili do 23 sata). Kazalištarci-amateri studentske dobi formirali su grupu *Kugla glumište* i ubrzo su zadobili status alternativne atrakcije. Prva predstava koju su izveli zvala se *Ljubav i pamćenje*.⁶⁶⁰

Kolporteri su bili atrakcija i izazivali su divljenje. Stajali bi na cestama i uzvikivali imena časopisa i novina pa su tako dijelili i *Polet*. Ljudi su ga kupovali iz čiste znatiželje. Ono što je još ljudima bilo zanimljivo odnosilo se na fotografije koje su se tiskale na velikoj površini tjednika, a ponekad i preko cijele stranice. *Polet* je tako počeo nalikovati na strane glazbene magazine. Bila je to radikalna promjena koja je obilježavala mijenjanje situacije i u Hrvatskoj, bar one glazbene.⁶⁶¹

Među mladeži se populariziralo snifanje ljepila, inače poznatije pod imenom *Tajger*. *Tajger* je postao najprimitivniji i najjeftiniji opijat koji je, uz to, bio i legalan. To je značilo da nije bilo potrebe za dilerima niti je bio prisutan strah od policije. Uostalom, svatko je

---

⁶⁵⁸ Vujić, „Sjaj i bijeda“, 4-5.

⁶⁵⁹ Mirković, *Sretno dijete*, 12-14.

⁶⁶⁰ Isto, 14-27.

⁶⁶¹ Isto, 47.

imao novca da si to priušti. Što se tiče pića, najbolje čega se ondašnja mladež mogla dočepati bio je *Stock*. Studentski centar bio je mjesto gdje su djeca upadala u loše društvo, mjesto gdje su vladali ulični dječaci pod nadimcima Stiv Panker, Fleki, Đuka Kreten i ostali.⁶⁶²

Naušnica se smatrala revolucionarnom gestom i simbolom visoke razine ekstravagancije i provokativnosti. Davorin Bogović, jedno vrijeme frontmen *Priljavog kazališta*, nosio je naušnicu, čemu može zahvaliti nadimak „Rinči“. Napadi na hašomane, inače hipija, bili su učestali zbog njihova stila odijevanja. Smatrani su produhovljenim i načitanim osobama koje ne mare za ovozemaljska dobra. Ipak, više od njih prezirani su šminkeri koji su se drugačije odijevali i od hašomana i od poklonika *novog vala* te su čitali i drugačiju literaturu (što nije uključivalo stripove) i slušali drugačiju muziku. Treba na umu imati da su među mladeži tad popularni bili polupismeni. Mjesto okupljanja hipija bio je *Big Ben*, diskoklub u centru Zagreba, no situacija se promijenila kad su se u tom klubu počeli okupljati šminkeri. Gradom se pronijela vijest da se spremaju demonstracije (vijest je proširio *Polet*). Politički je vrh reagirao. Bojao se bilo kakvih nekontroliranih masovnih okupljanja zbog svježih uspomena na 1971. godinu kad se dogodila pobuna na Sveučilištu u Zagrebu. Demonstracije se ipak nisu dogodile. Novi urednik *Poleta*, Zoran Franičević, otvorio je novi front i tako udario u samo srce šminkerskog svijeta. Napad je bio usmjeren na *Saloon*, mjesto gdje se okupljala starija i imućnija klijentela. Radilo se o tome da se otkrilo da redari ne puštaju goste u tenisicama i trapericama, što se smatralo svojevrsnom diskriminacijom.⁶⁶³

Što se tiče svakodnevnog života, primjerice, plin je poskupio 100%. Između ostalog, vladala je nestašica teletine, a novine su tiskane u smanjenim naknadama. Uvoz nafte otežavao je nedostatak deviza. „Mjere štednje nisu mogle biti trajnije rješenje, a donosile su i velike štete (naizmjenična vožnja automobila po sistemu par-nepar, racionirana potrošnja benzina). Potom je u trgovinama uzmanjkalo namirnica koje su se u potpunosti ili djelomično uvozile (kava, čokolada, deterdžent). Takve su nestašice poticale *shopping* u inozemstvu.“⁶⁶⁴

---

⁶⁶² Mirković, *Sretno dijete*, 85-86.

⁶⁶³ Isto, 97-103.

⁶⁶⁴ Goldstein, *Hrvatska povijest*, 482.

Pojava *novog vala* u Hrvatskoj i Srbiji

„Ovo je priča o djetinjstvu u malom i dosadnom gradu što se smjestio uz pukotinu željezne zavjese, o čaroliji koja se, igrom slučaja, dogodila u tih nekoliko godina... i poslije nikad više“.⁶⁶⁵ Knjiga *Sretno dijete* autora Igora Mirkovića, novinara i snimatelja, govori upravo o utjecaju nove kulture, točnije supkulture, na mladež onog doba, koje je ona značenje imala za njih i koliko im je promijenila život.

U sedamnaestom izdanju *Poleta* možemo pronaći prvi spomen nekih od bendova koji će kasnije činiti *novi val*. Riječ je o *Azri*, no spomen se više smatrao samo dobrosusjedskom uslugom jer je Branimir Štulić bio susjed kritičara *Poleta* Svena Semenčića. Punk je prihvatila urbana mladež, pogotovo studenti. Slušale su se grupe poput *Sex Pistolsa* i *The Clash* čije su *punk*-standarde svirali *Pankrti*. Štulić je nakon toga napisao poznate stihove: „brijem bradu, brkove da sličim na *Pankrte*“. Zagrebački bend *Prljavo kazalište* navijestio je stvaranje nove scene. Ime benda inspirirano je epizodom popularnog stripa *Alan Ford*.⁶⁶⁶

Branimir Štulić bio je svojevrsna inačica hipija. Imao je dugu kosu, bradu, brkove, a nosio je komandosicu. Sloveći kao anonimac s gitarom i ulični osobenjak, vrlo je brzo dobio status lokalne znamenitosti. Nastupima *Azre* i *Pankrta* u Zagrebu započeo je *novi val*. *Prljavo kazalište* u to je vrijeme napravilo demo-snimke i „ubacilo“ ih u produkcijsku kuću *Jugoton*. *Polet* je 6. svibnja 1978. godine organizirao koncert na kojem je predstavio udarnu trojku novog *rocka*: *Azru*, *Parafe* i *Prljavo kazalište*. Taj je koncert predstavljao nultu točku zagrebačkog *novog vala*.⁶⁶⁷

Televizori, prvi singl *Prljavog kazališta*, trebao je biti prvi komad zagrebačkog *punka*, ali je nalikovao na štreberski *rock'n'roll*. Singl nije ostvario zamjetniji uspjeh, osim kod *Poleta*. Iste su godine s *Parafom*, *Pankrtima* i *Azrom* održali koncert u Domu sportova, no koncert je završio debaklom zbog nevremena. Naime, nitko se osim *Pankrta* nije ni snašao na pozornici. *Azra* je s tog koncerta krenula na turneju po Hrvatskoj. Prethodno ljetu stvorena je kritična masa nezadovoljna Štulićevim glasovnim sposobnostima zbog čega je novi frontmen postao Jura Stublić, prepoznatljiv po dubokom glasu. Ubrzo se grupa podijelila na *Azru* i *Film*. U kina je tog ljeta stigao hit *Groznica subotnje večeri* s Johnom

---

⁶⁶⁵ Mirković, *Sretno dijete*, 7.

⁶⁶⁶ Isto, 15-16.

⁶⁶⁷ Isto, 33-37.

Travoltom i Karen Lynn Gorney u glavnim ulogama. Mladež je pokazala koliko im je omražena *disco*-glazba.⁶⁶⁸

U *Lapidariju* su se srijedom počele organizirati *rock*-večeri, a u Studentskom se centru sviralo petkom. Otvaranjem mjesta gdje se bendovi mogu okupljati, *novi val* zadobiva nešto širu publiku. Štulić je vrlo brzo iznova pokrenuo bend. Želio se što prije domoći ploče. Srđan Sacher svirao je bas-gitaru, a bubnjar je bio Boris Leiner. *Azra* je u to vrijeme redovno nastupala i činilo se da grupa funkcionira, ali Štulić bi se prije ili kasnije sa svakim posvađao. *Parni valjak* opet se aktivirao. Štulić i Husein Hasenefendić Hus međusobno su se cijenili i Štulić je otišao u *Parni valjak* na mjesto druge gitare, no ubrzo se vratio *Azri*, ali *Azri* bez Sachera. Godine 1979. Prljavo kazalište napustilo je *Jugoton* i otišlo u *Suzy*. Pod tom je etiketom objavilo singl *Moj je otac bio u ratu*. Problemi nisu zaobišli ni ovaj bend. Jasenku Houri se počela sviđati ideja profesionalizacije glazbe, dok je Bogović iskreno vjerovao u sva načela *rock'n'roll-a*, a njegova su tulumarenja poprimila neviđene razmjere. Bila je to i godina uzleta *Srebrnih krila* koja su dosegla vrhunac popularnosti.⁶⁶⁹

U to je vrijeme *Zvečka* (prodavaonica tvornice slatkiša *Zvečevo*) postala dnevni boravak rokera, što je zanimljivo budući da, osim jednog šanka i prostorije za 50-ak ljudi, nije imala ni suncobrane ni stolove ni stolice. Šalice s kavom posjetitelji bi odlagali na krovove parkiranih automobila.⁶⁷⁰

U sljedećih 10 godina *rock* će u Jugoslaviji općenito doživjeti nezapamćeni uzlet. Produkcija je bila plodnija i kvalitetnija, scena življa, a stidljivo poigravanje tabuima i zabranjenim temama sveprisutno.⁶⁷¹ Te je jeseni *novi val* ušao u diskografiju, a i Štuliću je krenulo nabolje. Domogao se ugovora za snimanje prve male ploče te je odabrao dvije programatske pjesme: *A što da radim* i *Balkan*. Tek je tad uspostavio originalnu postavu *Azre*.⁶⁷²

Centar *novog vala* postala je neupadljiva baraka Studentskog centra. Neko je vrijeme bila dodijeljena na korištenje *Kugla glumištu* koja je izvodila predstave s eksplozijom nove glazbe. Šaka drskih klinaca bila je na vrhuncu kreativnosti i nadmašila je tradicionalne

---

⁶⁶⁸ Mirković, *Sretno dijete*, 28-42.

⁶⁶⁹ Isto, 67-73.

⁶⁷⁰ Isto, 60.

⁶⁷¹ Pjevanje o društvenim anomalijama u svakodnevnom životu smatrano je kritikom režima. Primjerice, pjesma *Član mafije* grupe *Riblja Čorba* izjednačila je mafiju s partijom. Unatoč tome, pjesma je objavljena i izvođena u bivšoj Jugoslaviji. Ista se stvar dogodila i s pjesmom *Maljčki* grupe *Idoli*, u čijem spotu članovi hodaju u odijelima, a radnici u radničkim odijelima poziraju.

⁶⁷² Mirković, *Sretno dijete*, 90-91.

autoritete. Smatrali su da se predstave moraju izvoditi na mjestima gdje će ih moći vidjeti i obična publika. Kulturna predstava *Mekani brodovi* uvrštena je u program *BITEF-a*, najcjenjenijeg jugoslavenskog kazališnog festivala.⁶⁷³

Širom Jugoslavije Zagreb je postao priznat kao najživlje *rock-središte*. Ideja o internacionalizaciji karijere *Prljavog kazališta* bila je potaknuta onim što je učinio *Parni valjak*. Za potrebe međunarodnog tržišta uzeo je drugo ime *Steam roller*. Bend je potpisao ugovor za svjetsku diskografsku korporaciju *CBS*. Zagreb je doista počeo vjerovati da je London, metaforički rečeno. Htjelo se pokazati da se za dobre stvari ne mora ići daleko.⁶⁷⁴

Grupa *Kugla glumište* pozvana je da sudjeluje na *Dubrovačkim ljetnim igrama*. Nastupila je predstavom *Ljeto popodne ili što se dogodilo s Vlastom Hršak*, čiju je zvučnu sliku osmislio *Film* te su odnijeli glavnu nagradu. Njihovo je gostovanje završilo skandalima i polemikama. Predlagalo se i da se ukinu nagrade na igrama.⁶⁷⁵

U svjetskim razmjerima *punk* je bio više-manje gotova stvar. Mutirao je u 100 frakcija, a scenom su vladali mračni bendovi koje predvodi *Joy Division*. *Prljavo kazalište* ostvarilo je golem uspjeh snimanjima u milanskim studijima *CBS-a*. U drugoj polovici 80-ih scena je doživjela svojevrstan procvat. Niknula je *Patrola*, grupa kratke, ali vrlo solidne karijere. U baraci u Savskoj, uz *Film*, *Azru* i *Patrolu*, vježba i novi bend, *Haustor*. Iz drugog plana gura se i *Stidljiva ljubičica*, bend koji je bio zanimljiv po tome što je za bubnjevima bila srednjoškolka.⁶⁷⁶

U modu ulazi tek otvoreni omladinski klub *Josip Kulušić* i ubrzo će postati glavno mjesto zbivanja *novog vala*. Tu su nastupile i dvije beogradske grupe, *Jedan smer* i *Električni orgazam*. Beograd inače nije bio grad zanimljive glazbe, ali je i tu tlo počelo podrhtavati. Ključni elementi razvoja *novog talasa* bili su: Studentski centar, koncert engleskih pankera *The Ruts* i veliki nastup udarne postave beogradskog *novog talasa*, *Električnog orgazma*, *Šarla Akrobate* i *Idola*. *Električni orgazam* nastupio je i u Kulušiću i u *Lapidariju*. Beogradska je scena počela osvajati i Zagreb.⁶⁷⁷

I *Haustor* se katapultirao među zvijezde. Bila je to jedina zagrebačka grupa koja je u to vrijeme mogla parirati beogradskim. Ostali su zapamćeni po Darku Rundeku, pjevaču koji ne skače i ne pleše, a još je i bijelo napudran. Pjesma *Moja prva ljubav* rušila je

---

⁶⁷³ Mirković, *Sretno dijete*, 116.

⁶⁷⁴ Isto, 120-121.

⁶⁷⁵ Isto, 123-124.

⁶⁷⁶ Isto, 124-132.

⁶⁷⁷ Isto, 133-138.

uobičajene barijere. *Haustor* je sudjelovao na festivalu *Omladina '80* u Subotici, zajedno s *Električnim orgazmom*, *Idolima*, *Šarlom Akrobatom*, *Filmom* i *Na lepem prijeznu*. Bio je to jedan od najvažnijih i najzanimljivijih susreta u povijesti jugoslavenskog rocka jer se tu začela novovalna osovina Zagreb-Beograd. Svi su vjerovali u iste stvari.⁶⁷⁸

Ideja video-nastupa, tj. vizualizacije *rock*-glazbe uglavnom je bila smiješna. Specijalni efekti korišteni da cijela stvar izgleda futuristički donijeli bi uglavnom kontraučinke. Ideje Borisa i Tucka⁶⁷⁹ da koncipiraju emisiju s novim beogradskim bendovima rezultirala je pojavom *Rockenrollera*. Ta će se emisija vrlo brzo ugasiti zbog sukoba sa suradnicima.⁶⁸⁰

Nova, 1981. godina trebala je donijeti promjene odnosa na domaćoj sceni. Definitivna potvrda bila je nova ploča *Bijelog dugmeta Doživjeti stotu*. Kulušić je podrhtavao nastupima *Bijelog dugmeta*, *Filma* i *Haustora*. Redovita *Poletova* top-lista prvi je put sastavljena od 5 domaćih izvođača: *Idoli*, *Film*, *Azra*, *Bijelo dugme* i *Haustor*. Štulić je nakon toga odlučio krenuti svojim putem. Izbjegavao je sve kolektivne manifestacije i istupe. U trenucima političkih napetosti upao je u fazu politiziranja. Imao je paranoju od Rusa i nije bilo intervjua u kojem to ne bi spomenuo.⁶⁸¹

U kina je stigao film *Dečko koji obećava* Miše Radivojevića. Tema je bila beogradska glazbena scena u nastajanju i dečko koji je odustao od studija medicine i posvetio se *rock*-glazbi i kulturi. Čak su u program *Muzičkog biennala Zagreb* pridodane dvije *rock*-večeri. Godina 1981. predstavlja kraj herojske faze *novog vala*. Većina glazbenika suglasna je u mišljenju da se ta godina više nikad nije ponovila. *Prljavo kazalište* trećim je albumom porušilo sve mostove prema *novom valu*, a pjesmom *Heroj ulice* izgubilo je sve dodirne točke sa scenom koja ga je iznjedrila. Drugi album *Filma*, *Zonu sumraka*, publika nije htjela, iako je sve ispalo odlično. *Haustorov Treći svijet* posve je srozao tržišne pozicije grupe. U jesen 1981. godine na beogradskom je *Hipodromu* održan veliki *rock*-maraton. Trodnevnu „feštu“ redom su zatvarali *Iron Maiden*, *Haustor* i *Bijelo dugme*.⁶⁸²

Početak iduće godine *Idoli* su objavili svoju prvu veliku ploču *Odbrana i posljednji dani* koja je proglašena najboljom pločom u Jugoslaviji. Uvršteni su među jedne od najvećih nada kontinenta uz *Yello*, *Depeche Mode*, *Falca*, *Einstürzenden Neubauten*. Sljedeći

---

⁶⁷⁸ Mirković, *Sretno dijete*, 138-141.

⁶⁷⁹ Boris i Tucko nadimci su Borisa Miljkovića i Branimira Dimitrijevića. Obojica su se školovali na Akademiji dramske umjetnosti u Beogradu.

⁶⁸⁰ Mirković, *Sretno dijete*, 143-145.

⁶⁸¹ Isto, 151-163.

⁶⁸² Isto, 160-176.

album *Čokolada* nadmašio je 150 000 prodanih primjeraka, a nakon dvije godine grupa je doživjela raskol zbog napetosti među članovima. Godina 1982. bila je posljednja godina karijere za inicijalnu postavu *Azre*. Fatalan je bio konflikt unutar samog Štulića.⁶⁸³

Inače, Štulića se smatra jednim od najznačajnijih protagonista jugoslavenskog *rocka* i novovalne glazbe. Već dugi niz godina ne živi u Hrvatskoj, ne svira, ne komentira glazbena događanja niti komunicira s medijima. Prije nešto više od mjesec dana na *YouTubeu* osvanulo je šest obrada pjesama *Emina, Što te nema, Danka, Pusti da ti leut svira, Ramo, Ramo i Stojanke, bela Vranjanke* u Štulićevoj izvedbi. Navodno su na osnovi toga mediji zaključili da je snimio novi album. Ipak, nepoznato je kad su i gdje pjesme snimljene i jesu li objavljene uz Štulićevo odobrenje, ali autentičnost nije upitna.⁶⁸⁴

„Što se ređe oglašava i pojavljuje, on osnažuje svoj kult. U sjećanju i srcima onih koji su prije tri desetljeća rasli uz njegove stihove i glazbu zauvijek će ostati kao jedan od rijetkih autora koji vječno preskače barijere, ne pristajući na osrednjost i konvencije. Kao vječiti buntovnik s razlogom. Nejasnog porijekla, mjesta i vremena nastanka, ove snimke podupiru kult. Više nego dovoljno za Johnnyjev ego kao i za neposustalu armiju njegovih obožavatelja. I potpuno je jasno – bit će ih još“, izjavio je glazbeni kritičar Momčilo Rajin.⁶⁸⁵

Odnos *rock*-glazbe i politike

Teme jugoslavenske *rock*-glazbe nisu se uvijek odnosile na politiku, a one koje i jesu, tek bi povremeno bile meta napada vlasti, primjerice grupa *Laibach*, kojoj će u sljedećim odlomcima biti posvećeno više pažnje. Goran Bregović, osnivač *Bijelog dugmeta*, jedne je prilike izjavio: „Mi nemamo različite stranke i različite političke programe. *Rock'n'roll* je jedan od najvažnijih medija da se ljudima u komunističkim zemljama pomogne drukčije misliti.“⁶⁸⁶ Kontroverzno je što je upravo Bregović proklamirao apolitičnost benda, a u isto vrijeme mogao se uočiti subverzivan odnos prema politici i sudjelovanje na omladinskim

---

⁶⁸³ Mirković, *Sretno dijete*, 176-180.

⁶⁸⁴

<http://www.index.hr/xmag/clanak/na-youtube-procurilo-sest-pjesama-johnny-stulic-se-vraca-s-novim-albumom/547107.aspx> (20. 5. 2011.)

⁶⁸⁵

<http://www.index.hr/xmag/clanak/na-youtube-procurilo-sest-pjesama-johnny-stulic-se-vraca-s-novim-albumom/547107.aspx> (20. 5. 2011.)

⁶⁸⁶ Ramet, *Balkanski Babilon*, 154.

radnim akcijama.⁶⁸⁷ Iz navedenog se citata može uočiti i kako mu jednostranačje samo po sebi ne predstavlja problem.

Pjesma *Pljuni i zapjevaj, moja Jugoslavijo* pjevala se 1988. godine na prosvjedima protiv vlasti u Vojvodini i Crnoj Gori. Htjelo se pokazati kakav utjecaj ima Milošević u Srbiji. Navedena pjesma može se okarakterizirati kao simbol pobune protiv nacionalizma budući da je u to vrijeme rastao nacionalizam unutar Jugoslavije.⁶⁸⁸

Rock se u Jugoslaviji razvijao drugačije nego u ostalim zemljama, a na Zapadu se *rock* već u 70-ima oprostio od politike i vratio zabavi. Zbog nejedinstvenog tržišta u Jugoslaviji su se razvile *rock*-grupacije u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni, Vojvodini i Srbiji, ali ne i u Makedoniji jer ta republika nije imala produkcijske kuće. Novim je žanrovima na tim prostorima bilo jako teško razviti se. Nakon Drugog svjetskog rata Milovan Đilas postavio je smjernice kulture u prvim godinama komunističkog režima. Drugim riječima, sve je američko smatrao neprijateljskim. Tito je nakon raskida veza sa SSSR-om odlučio Jugoslaviju otvoriti Zapadu. Već krajem 50-ih došlo je do prvog prodora *rocka* na Balkan. Jedina zanimljiva *rock*-glazba prvobitno je dolazila iz SAD-a ili Velike Britanije. Šezdesetih godina zagrebački je *Jugoton* potpisao ugovor s *RCA* o prodaji ploča Elvisa Presleya u Jugoslaviji.⁶⁸⁹

„Navodno su Tito i Kardelj osobno donijeli odluku protiv represivnog odnosa prema toj glazbi koji je vladao u Moskvi, Pragu, Bukureštu i Tirani“.⁶⁹⁰ Vjerojatno iz tog razloga novinar Dušan Vesić tvrdi da su jugoslavenski rokeri najveće sluge Titova režima. Zapravo, Komunistička je partija od samih početaka bila rezervirana prema *rocku* jer je on u sebi sadržavao element za pobunu. Zato su se odlučili na suradnju te su rokerima neprestano ukazivali na dobrobit te suradnje. Prisutnost rokera na sceni bila je jedan od ključnih elemenata razumijevanja Titova režima. Jedan od legendarnih bendova koji su se bavili političkim temama i koji su bili poprilično smjeli bio je *Buldožer*. U pjesmi *Dobro jutro, madam Jovanović* izrugivali su se JNA i Titovoj supruzi Jovanki Broz.⁶⁹¹

Album *Plavog orkestra Smrt fašizmu* bio je svojevrsni novi „patriotizam“. Čak im je dodijeljena uloga novih partizana jugoslavenskog *rocka*. O odnosu politike i *rocka* najbolji

---

⁶⁸⁷

<http://www.jutarnji.hr/kultura/glazba/40-godina-bijelog-dugmeta-imali-su-skandale-drogu-seks-alkohol-zatvor-i-na-kraju-jednu-zagonetnu-smrt/577450/> (8. 6. 2016.)

⁶⁸⁸ Ramet, *Balkanski Babilon*, 154.

⁶⁸⁹ Isto, 154-158.

⁶⁹⁰ Isto, 158.

⁶⁹¹ Isto, 158-161.

je primjer bend *Zabranjeno pušenje*. U svojoj srži *rock* govori o slobodi i samoizražavanju. Ograničiti *rock* da daje potporu službenoj ideologiji zapravo je apsurdno. Za vrijeme koncerta *Zabranjenog pušenja* u Rijeci 1984. godine jedan od zvučnika marke *Marshall* prestao je raditi. Užasnuti vođa benda, Nele Karajlić, uzviknuo je „crko Marshall“. Mjesec dana nakon toga tisak se okomio na Karajlića. Glavno pitanje bilo je: „Zašto nije rekao da se Marshall pokvario?“ Koncerti su im redom bili otkazivani.⁶⁹²

Sa stajališta politike 80-ih trn u oku bila je grupa *Laibach* zato što su članovi koketirali s nacističkim simbolima. Centralni lik i inspiracija bio je Adolf Hitler. Jedino im je u prilog išla vladajuća liberalnija atmosfera u Sloveniji, iako su i kod onih koji su bili skloni alternativnoj sceni izazivali osjećaj nelagode.⁶⁹³ Komunizam je bio takva ideologija da se cenzura sama po sebi podrazumijevala. Urednici u produkcijskim kućama redom su bili članovi Komunističke partije i prije objavljivanja preslušali bi sve pjesme. Nekad su rokeri morali izbacivati pjesme s albuma, mijenjati omot albuma, mijenjati video spotove i sl. Primjer opet nalazimo kod *Zabranjenog pušenja*. Video-spot njihove pjesme *Manijak* govori o političkom i obiteljskom čovjeku koji ima romantičnu avanturu koja ga dovodi do ludila. Da bi dobio pažnju djevojke, on kao mamac koristi „Tops“ krekere koje je proizvodio *Agrokomerc*. Spot je snimljen 1987. godine i to nekoliko mjeseci prije nego je izbio skandal u *Agrokomercu*. Nitko nije vjerovao da je spot snimljen prije, zbog čega je bio zabranjen. Slične stvari dogodile su se i *Bijelom dugmetu*. Prvobitni naslov albuma iz 1976. godine trebao je glasiti *Eto! Baš hoću biti blesav*, no preimenovan je u *Eto! Baš hoću*.⁶⁹⁴

Unatoč tome, postavlja se pitanje stvarnog utjecaja *rock*-glazbe u Jugoslaviji. Treba imati na umu da je većina stanovništva Jugoslavije živjela u ruralnim područjima, a velik dio urbanog stanovništva tek se doselio sa sela. *Rock* je idejama solidarnosti i ljudske emancipacije ipak utjecao na dio stanovništva, no radilo se samo o dijelu urbane mladeži. Ipak, Jugoslavija je relativno tolerirala kulturu pristiglu sa Zapada, a u prilog tome govori i činjenica da su na jugoslavenskim pozornicama nastupali *The Rolling Stones*, *Deep Purple* i dr. Ako se usporedi utjecaj *rocka* u Jugoslaviji i na istoku Europe, može se zaključiti kako nije smatran toliko subverzivnim. Osim toga, sa Zapada su došli i supkulturni pokreti mladih, poput pankera i darkera, a Jugoslavija je gledala sa simpatijama njihovu djelatnost

---

⁶⁹² Ramet, *Balkanski Babilon*, 165-166.

⁶⁹³ Spehnjak i Cipek, „Disidenti, opozicija“, 289-290.

⁶⁹⁴ Ramet, *Balkanski Babilon*, 167-169.

na Zapadu jer su kritizirali kapitalizam, no na vlastitom su području vlasti bile sumnjičave. Unatoč tome, nije došlo do većih sukoba između tih grupa s vlastima.⁶⁹⁵

Pogoršanjem stanja u Jugoslaviji, bendovi su se sve više i više identificirali s matičnim republikama. Nacionalno pitanje nije zaobišlo ni *rock*-glazbu. Dolaskom rata *rock*-bendovi su zauzeli različite stavove. Neki su se bendovi identificirali s nacionalnim pitanjem, neki su propagirali proturatni pokret, a neki su bježali u romantičarske misli.⁶⁹⁶ Primjerice, *Prljavo kazalište* 1988. godine snimilo je pjesmu *Mojoj majci* (ili *Ruža hrvatska*), koju su iduće godine otpjevali na svom koncertu na tadašnjem Trgu Republike u Zagrebu. Spominjanje hrvatstva u to je vrijeme prema tadašnjem shvaćanju naginjalo nacionalizmu, zbog čega je koncert gotovo bio otkazan, no prema riječima Jasenka Houre, policija zbog gužve nije uspjela isključiti struju. Mogla bi se još spomenuti pjesma *Lupi petama, reci evo sve za Hrvatsku* koja je snimljena u jeku Domovinskog rata (1993. godine).

Menadžeri, TV, časopisi i produkcijske kuće

Ključna osoba u životu rokera bio je menadžer. Neki su radili samo s jednim sastavom (Saša Dragić, *Bajagin* menadžer), neki s dva ili više sastava poput Gorana Lisice Foga, a neki su sloveli kao slobodni menadžeri pa su posredovali između Studentskih kulturnih centara i pojedinih sastava, kao npr. Ilija Stanković.

„Super“ kanal prikazivao je brojne *rock*-spotove iz Jugoslavije i iz inozemstva. Emisija *U sred srede* urednice Tanje Petrović bila je jedini dulji program tijekom kojeg je svirao jugoslavenski *rock*. Ne smije se zaboraviti ni već spomenuta emisija *Rockenroller*.

Jedni od najvećih časopisa koji su se bavili *rock*-scenom bili su: ljubljanski *Gram*, zagrebačka *Heroina*, beogradski *Ritam* i *Bao*, skopljski *Disko selektor*. Časopis Petra Popovića *Rock*, kasnije *Pop Rock*, iznenada je ugašen 1990. godine. Povremene kolumne posvećene *rocku* mogle su se naći u časopisima: *Mladina* iz Ljubljane, *Polet* iz Zagreba, *Valter* iz Sarajeva, *Iskra* iz Splita, *Mladi borec* iz Skoplja te *Politika ekspres* iz Beograda.

Zagrebački *Jugoton* godišnje je objavljivao 30-ak *rock*-albuma. *PGP RTB*, jedno od poduzeća *Radiotelevizije Beograd*, prednjačio je s čak 45 albuma godišnje. Za slovenske se grupe može još eventualno spomenuti *Helidon* i *RTV Ljubljana*.⁶⁹⁷

---

⁶⁹⁵ Spehnjak i Cipek; „Disidenti, opozicija“, 290.

⁶⁹⁶ Ramet, *Balkanski Babilon*, 177-178.

⁶⁹⁷ Isto, 175-176.

Zaključak

Kad govorim o povijesti jugoslavenske glazbe i o kulturi općenito, smatram da, od vremena nastanka države pa sve do njezina raspada svakodnevica u urbanim sredinama nikad nije bila življa i raznovrsnija. Časopisi su bili ključan element raspirivanja strasti o glazbi koja je nastajala, garaže i podrumi odjekivali su nepoznatom glazbom, odjednom su akteri postali sasvim nepoznati ljudi i ulični osobenjaci. Da bi se razumjela ondašnja događanja, trebalo je biti dijelom te žive svakodnevice.

Mjesta poput baraka, Studentskog centra i sličnih dvoranica bila su karika koja je iz podruma iznjedrila sasvim nepoznate ljude da bi ih desetljeće kasnije lansirala u ogromne prostorije gdje su održavali velike koncerte.

Raskid veza sa SSSR-om uvelike je utjecao na prodor nove kulture, točnije supkulture. Naizgled se učinilo da je rigidnost komunističke ideologije oslabila što je otvorilo vrata *novom valu*. Iskoristivši situaciju, glazba je imala ogroman utjecaj na život mladih. *Rock* je bio snaga koja je spajala mladež bez obzira na njihovu vjeru i orijentaciju te je ujedinio dio urbane mladeži za koju je sve osim *rocka* ostalo po strani.

Bibliografija

Goldstein, Ivo. *Hrvatska povijest*, Zagreb: Novi Liber, 2008.

Mikac, Vedran. „Od novog vala do nove države (7): Kritika nepotizma i korupcije.“ *Hrvatski povijesni portal* (2009). Preuzeto s: <http://povijest.net/sadrzaj/hrvatska/sr-hrvatska/752-od-novog-vala-do-nove-drzave-7.html> (20. 5. 2011).

Mirković, Igor. *Sretno dijete*, Zaprešić: Fraktura, 2005.

„Novi val,“ *Hrvatska enciklopedija*. Preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44292> (8. 6. 2016).

Ramet, Sabrina Petra. *Balkanski Babilon*, Zagreb: Alinea, 2005.

Spehnjak, Katarina, Cipek, Tihomir. „Disidenti, opozicija i otpor – Hrvatska i Jugoslavija.“ *Časopis za suvremenu povijest* 39/2 (2007): 255-297.

Vujić, Jure. „Sjaj i bijeda novog vala.“ *Vijenac* 23/549 (2015): 3-6. Preuzeto s: <http://www.matica.hr/vijenac/549/Sjaj%20i%20bijeda%20novog%20vala> (8. 6. 2016).

Internetski izvori

<http://www.jutarnji.hr/kultura/glazba/40-godina-bijelog-dugmeta-imali-su-skandale-drogu-seks-alkohol-zatvor-i-na-kraju-jednu-zagonetnu-smrt/577450/> (8. 6. 2016.)

<http://povijest.net/sadrzaj/hrvatska/sr-hrvatska/752-od-novog-vala-do-nove-drzave-7.html> (20. 5. 2011.)

<http://users.sydney.eastlink.ca/~mdalesandro/history.html> (24. 5. 2011.)

<http://www.index.hr/xmag/clanak/na-youtube-procurilo-sest-pjesama-johnny-stulic-se-vraca-s-novim-albumom/547107.aspx> (20. 5. 2011.)

THE ORIGIN AND THE DEVELOPMENT OF THE "NEW WAVE MUSIC" IN YUGOSLAVIA

The name for the new wave music during the late 70s and early 80s of the last century was related to the type of music which followed the genre of punk and rock. After the destalinization in countries of the Communist bloc, period of releasing controlled distribution of intellectual and musical products from the West appeared. It was an interesting phenomenon due to the fact that the official position of the communist authorities to the counterculture and rock music was repressive. Communist authorities did not always banned the group. Yugoslavia is represented as a Western-oriented country. By opening a place where bands can gather, a new wave gains slightly wider audience. Topics of Yugoslavian rock music are not always related to politics and those that are only occasionally were the target of authorities' attack. Rock, with its ideas of solidarity and human emancipation, affected a part of urban youth. Due to deterioration of the situation in Yugoslavia in the late 80s the bands became more and more identified with the home countries. The national question did not overcome the rock music. With the arrival of the war, rock bands have taken different views.

Keywords: *new wave music, 80s, Yugoslavia, Polet, Azra, Pankrti, Prljavo kazalište, Branimir Štulić Johnny, Darko Rundek, Haustor, Bijelo dugme, Laibach*